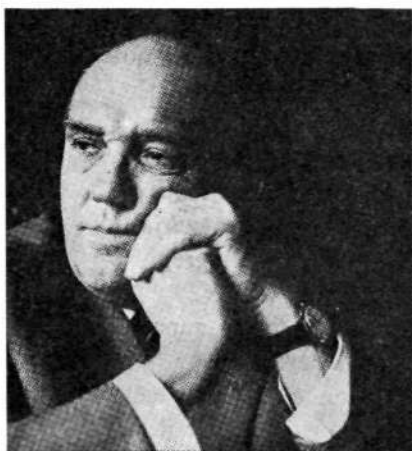

**Matej
Bor**
(1913)

Ena najznačilnejših prvin vsakega osvobodilnega boja je patos. Med pristnim in nepristnim patosom pa je seveda velika razlika. Angleži npr. mu po grški besedi — od Alexandra Popa sem — pravijo batos. Angažiranosti brez patosa, ali recimo po domače, zanosa, ki izvira iz občutka pripadnosti neki veliki stvari in usodni udeleženiosti v boju za to stvar, ni. Ta zanos ima seveda lahko zelo različne oblike. Včasih

celo takšnega, ki je na videz njegovo nasprotje — kot pri Voltairu ali Shawu. Vendar tudi njunega sarkazma ne bi bilo, če ne bi bila tako zelo angažirana — v boju za zmago človečnosti. Njun sarkazem je potemtakem samo druga oblika zanosa: patos, ki si je za spopad v areni življenja nadel varovalno barvo. Tudi s Cankarjevim patosom, ki rad prehaja v sardonizem, je bilo tako. In če naj govorim še o sebi: tudi v mojih, zlasti prvih partizanskih verzih se patos in sarkazem, hlastno iskaje eksploziv besed, venomer menjavata in prepletata, tako da je težko ločiti enega od drugega.

Angažiranost je nasprotje alienacije, ki ni mogoča, dokler čutiš, da je usoda sveta tudi tvoja intimna usoda. Kdor odtujen svetu — in zato sebi, saj je tudi on samo delček sveta — piše svoje verze ali antiverze, prozo ali antiprozo — naj piše v božjem imenu. Zelo resno pa dvomim, da bo taka literatura, čeprav se spogleduje z brezčasnostjo, preživela svoj čas. V brezčasje prodira samo beseda, ki je nabita s potencialno energijo časa. Estetskih spočetij izven časa ni. Zato je konec koncev vsaka umetnost angažirana: če ne drugače v prizadevanju, da bi ostala neangažirana. Izven časa, izven prostora — se pravi, izven življenja.

VEČERNI MOTIV V vetru nocoj bomo spali,
v vetru, ki divje se smeje...
Morda nam bodo oblaki
rjuhe edine, odeje.

Pala na roke, obleko
prva, druga bo kaplja.
V noč čez močvirno poseko
zakričala bo čaplja.

Dež izpiral bo lica,
močil nam usta suha,
noč nam bo z mrzlim nožem
rezala črnega kruha.

Svoje misli teptali
bomo ko trhle veje,
dokler nam solzna zarja
zemlje in src ne ogreje.

V sonce bo hosta zapela,
hosta in pesem bojna.
Brat moj, ne skrivaj lica!
Danes je vojna, vojna!

6

ŠEL JE *Šel je popotnik skozi atomski vek*
POPOTNIK *in srečal popotnika.*
SKOZI *Ta mu je rekel: Kam?*
ATOMSKI VEK *— Ne vem.*
 — Jaz tudi ne.
 — Pa pojdi z menoj, kamor prideva, prideva.
 In sta šla.
 Tretji se jima je pridružil,
 ne da bi vprašal, kam gresta,
 vesel, da je nazadnje našel pravo pot.
 In tako je bilo s četrtem in šestim in desetim
 in tisočim in stotisočim.
 Tedaj pa je rekel prvi popotnik drugemu:
 Kam gredo vsi ti ljudje?
 — Za nama.
 — In ne vedo, da midva ne veva, kam greva?
 — Ne.
 — Torej jim morava povedati.
 — Nikar, je rekel oni. To naju bi stalo glavo.
 Rajši se ločiva in pojva vsak svojo pot.
 In sta se ločila.
 Za njima pa je nastal tak trušč in hrušč,
 da se je od njega tresel ves atomski vek.
 Vse se je prepiralo,
 katera od poti,
 ki sta jo ubrala ona dva, je prava.

*In še preden je prišel popotnik tako daleč,
da bi bil varen pred krvjo,
je začela teči kri.
Svetal od nje
je stal na pobočjih časa
in gledal navzdol po atomskem veku.
In je bil žalosten, tako,
da ga je celo žalost zapustila.*

**Vladimir
Čerkez
(1924)**

Mislim, da ni definicije, ki bi popolno opredeljevala ustvarjalnost na sploh ali poezijo posebej. Vsaka definicija bi bila shema, ustvarjalnost pa ne trpi sheme. Ustvarjalnost se kaže v nas samih, obenem pa je odsev skupnega vplivanja in čutenja. To je samo eden od možnih pogledov. Širše razsežnosti ustvarjalnosti se merijo v prostoru in času, v idejah dob in ljudskem gledanju na stvarnost in domišljijo.

Napisal sem 27 knjig proze in poezije, večal bogastvo besed in podob, kopičil izkušnje, doživeljal svojevrstno premeno, vendar se moje razmerje do pesmi ni spremenilo tolikanj, da bi bilo moje nekdanje bistveno spoznanje popolnoma drugačno od sedanjega. Moje razmerje do poezije je bilo največkrat možna sinteza estetskega, miselnega, čustvenega, stvarnega in domišljjskega, prostorskega in časovnega, a ne izključno v eni sami obliki. Nikoli se nisem trmasto držal kake oblike, da bi izločil drugo, težjo ali lažjo. Razmerje do poezije je bilo razmerje do misli, domišljije in stvarnosti, ponikanja in spoznanja, bega od stvarnosti ali vračanja k samemu sebi. In to je bila samo ena možnost dojemanja, čutenja, mišljenja. Iz drugega zornega kota sem videl tudi drugačno sliko. Nikoli nisem mislil, da poezija spreminja svet ali da ga je zmožna spreminjati. Toda svet bi bil revnejši za eno od lepote in za široko pahljačo zanosa, muzike, izraza, čutenja, vsega tistega, kar nosi v sebi resnična poezija. Jaz mislim, da pesmi ni treba razlagati. Pesem lahko občutimo. Pesem je del življenja, njegova svetla stran. Če pesem odseva jek časa, težnje, gibanja — tedaj je lahko obogatena tudi s temi lučmi. Njena težnja ni odsevati vrednostne norme, vendar je bogatejša,